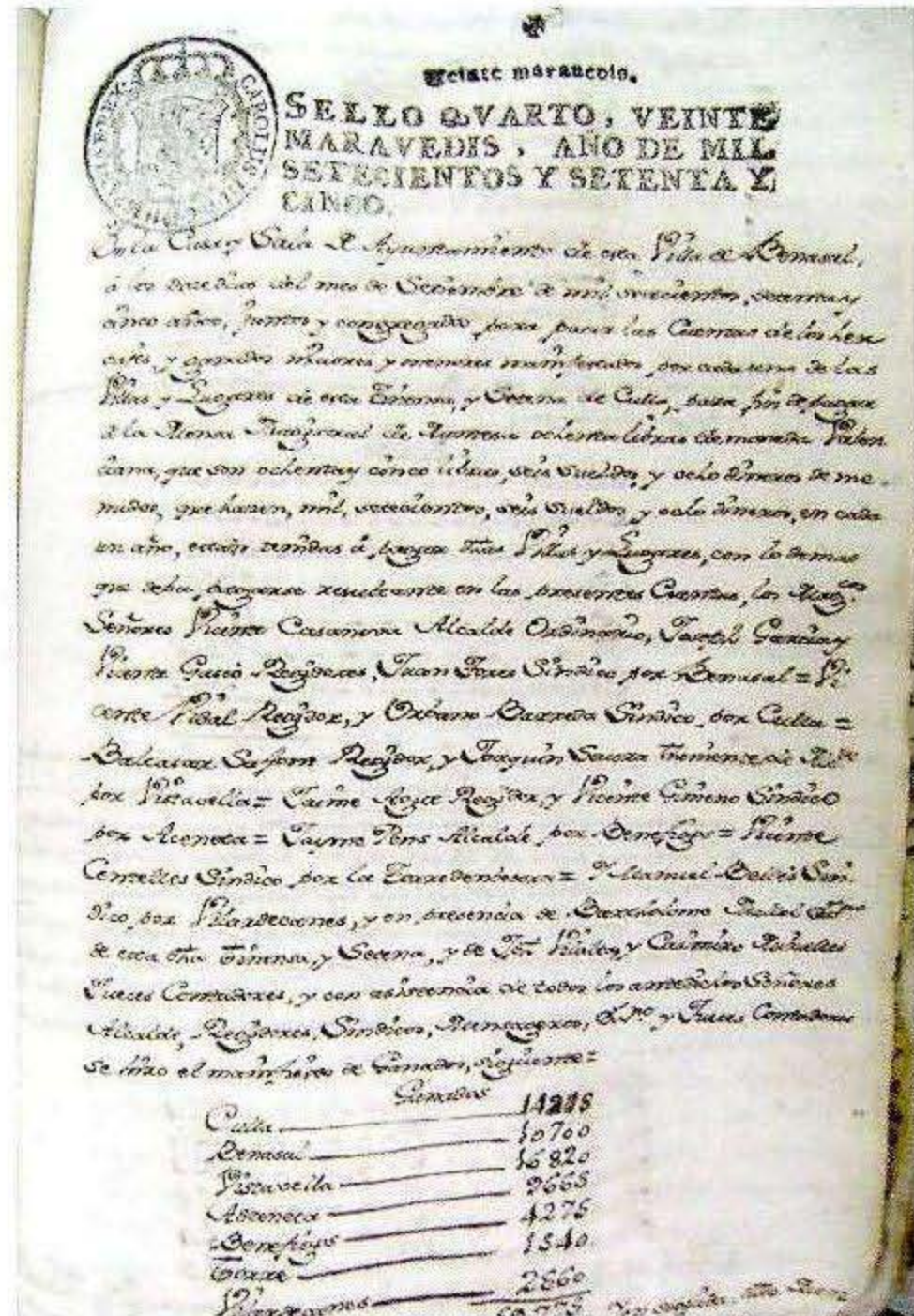

Comptes dels Herbatges (Setena de Culla).

MALLADES

- A.- Soterranya del Marfullar
- B.- Cabessolo (a)
- C.- Cova de la Figuera
- D.- Canalis
- E.- Mangranera
- F.- Barranc Tancat
- G.- Barranc del Juglar
- H.- Les Traveres
- I.- Cambrelles
- K.- Cova dels Cocons
- L.- Cova Llonga
- M.- Pou de la Garrovera

ABEURADORS

- 1.- Bacis d'en Gumbau
- 2.- Font de la Solana
- 3.- L'Ortisella
- 4.- Cormana
- 5.- Garrovera
- 6.- Pou d'Esteve
- 7.- Pou del Marfullar

Benafigos estava dividit per raó dels herbatges en *devesa* o *redona* que era pròpia de la ramaderia del poble i els *amprius* o *terres d'herbatge* on podien pasturar els ramats de qualsevol veí de la Setena; dins de les terres d'herbatge com a elements primaris existien els assagadors, les mallades, coves, pous, basses i fonts.

Les mallades són llocs per a reposar fins a passar la nit els pastors i el bestiar, s'aprofitaven les coves naturals o es feien davall d'alguna cinglera de roca. Els abeuradors solien fer-se aprofitant les fonts, de vegades es feien piques artificials per aprofitar l'aigua de les pluges. Ja hem dit que mallades, basses, fonts i abeuradors eren comuns.

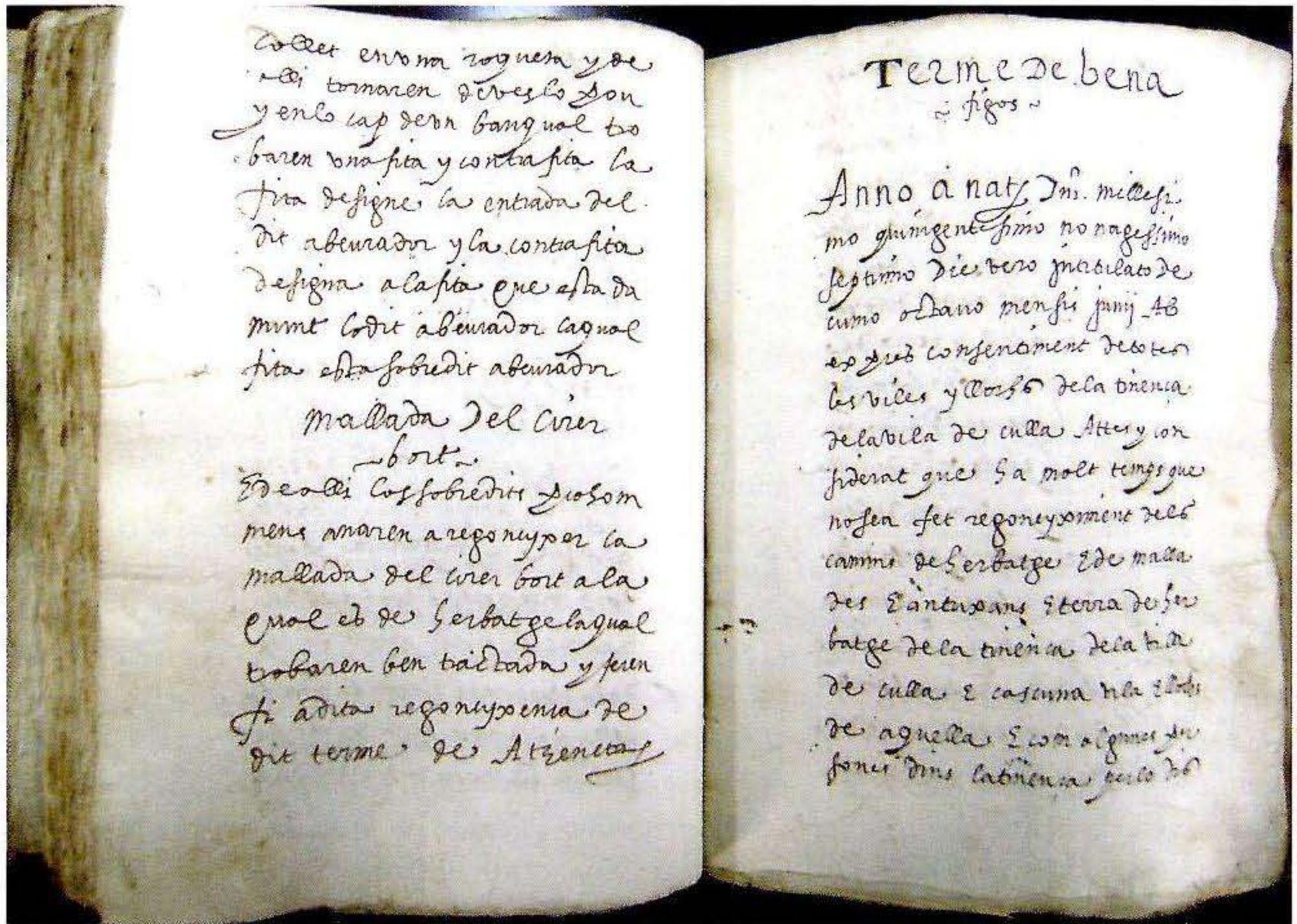
Mallades i abeuradors al terme de Benafigs.

Al poble de Benafigs era ampli el llit del riu Montlleó des del començament del terme per la vall d'Ossera fins la rambla d'Atzeneta, per la banda de Vistabella començava per dalt del mas de Marín tirant a la partició amb Atzeneta, per sota el mas d'Isidro i per damunt del mas del Pla cap a la Selleta. També eren amplis la part del sòl de terme començava per baix del Marfullar cap al mas de l'Olivera i a la Garrovera quedant aquests masos en la devesa i no en l'ampru.

De tota la documentació trobada a l'arxiu de Culla, que és molta, transcriurem dos documents sobre les visures del terme de Benafigos i dos més de les visures de la redona de Benafigos.

Terme de Benafigos

Anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, die vero intitulado decimo octavo mensis junii: Ab expres consentiment de totes les viles i llocs de la tinença de Culla y considerant que ha molt temps que no se a fet regoneyximent dels camins de herbatge de la Tinença de Culla e cascuna vila e llocs de aquella e com algunes persones dins la Tinença per lo discurs de temps se prenguen ayxi patis dels dits camins de herbatge e terra comuna per cascuna vila ellocs de la dita tinença pera veure, regoneyser y examinar dits camins y antuxans y terra de herbatge es a saber los missatgers infra següents: primo Jaume Pitarch per la vila de Culla, Jaume Joan per la vila de Benaçal, Jaume Cafont per la vila de Vistabella, Frances Paris per la vila de Atzeneta, Jaume Scrig per la vila de Benafigos, Nadal salvador per la Torre de Bessola, tots prohombres y misatgers elets consiliarment per cascuna de les dites universitats per a fer reconeyxença general per totes les viles y llocs de la dita Tinença de Culla dels dits camins, mallades y coves de herbatge ensemps ab mi Joseph Cabater notari y scriva de dita reconeyxença los quals com fossen atrobats en lo mas de Antoni Prats y volguessen escomençar de fer dita reconeyxença avien de prestar jurament en ma y poder del dit jurat lo qual jurament avien de prestar sens perjuhi de ninguna de les altres universitats com per dit jurament no sia causat perjuhi a ninguna persona de les altres universitats e dits prohombres, ço es: Jaume Pitarch, Jaume Joan, Jaume Cafont, Frances Paris, Nadal Salvador digueren que no enenien ni volien prestar dit jurament perço que mai se ha prestat a Benafigos ni han tenguts comptes ni cosa ninguna y que ni y consentien pero ab protestació que per lo present jurament no sia causat perjuhi ningun lo prestarien. E lo dit Antoni Monferrer dix que ell no enten causar perjuhi ningun a ls viles sino que ab dita protestació prestassen dit jurament. Et in continenti dits prohombres juraren en ma y poder de Antoni Monferrer Jurat de Benafigos a nostre Señor deu y a la creu que be y llealment se hauran en diat visura apartat tot odi, rancor y parentesis, bona y mala voluntat de totes les quals coses tots junts requeriren acte publich lo qual per mi dit notari los nescrit (?) i rebut los dia, mes e any y llocs qui desus presents foren per testimonis a dites coses Berthomeu Marques y Jaume Porcar habitants de Benafigos los quals tots junts ixqueren del mas de Antoni Prats a reconeyxer y mirar los bacs den Gombau abeurador de herbatge segons en lo llibre antich. Lo qual trobaren tenir de amplària sexanta alnesy trobaren a la part de Antoni Prats junt al camí que va de Benafigos a Vistabella una fita i contrafita velles roges, les quals tornaren a renovar perque cahien y restava arrohinada y a thenor de aquella al cantó de la cerrada den Antoni Prats tornaren altra fita vella la qual feryx al thenor de la fita de la roca del saulonar y enves la roca trobaren altra fita vella y a l'altra part damunt un corvacho en lo collet trobaren altra fita i contrafita velles designat la fita lo pati i entrada del dit abeurador y la contrafita designa que tot debes lo barranch resta terra de herbatge y alli fonch trobada una paret questava en frau o que tocave en les fites y fonch tractar en los dits prohombres y Antoni Monferrer que adobe dit abeurador y basis fins en suma de quinze sous.

Llibre de les visures de l'any 1597.

Font de la Solana

E de alli anaren a regoneixer y mirar los dits prohomes a un abeurador de herbatge lo qual se nomena la Font de la Solana la qual trobaren insuficientment tractada, la qual te entrada per la terra de herbatge y alli veren com tenia bons antuxans segon sen los llibres antichs es troba. E va a ferir a la roca damunt els abeuradors y de alli torne per lantigor de una pared antigua nomenada den Pere Ays y de alli torne a la terra del herbatge y totes les foyetes segons en los llibres antichs de regoneyxenses resten per antuxans de herbatge y del dit abeurador segons que en dit llibre se dira que fonch pres un banqual lo qual esta davall lo corral del forn del vidre per a us y antuxa del herbatge entrada y eyxi y pati del dit abeurador lo qual trobarem ab ses fonts y piques per abeurador de la comuna.

Sarsalet

En aquell dia mateix dits prohomens anaren a regoneyxer y mirar una mallada nomenada lo Sarsalet, lo qual es mallada de herbatge y prearen en aquella.

Volteta tancada

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a regoneyxer una mallada y mirar dita la Volteta tancada la qual es de herbatge y aquella trobaren suficientment tractada y rpearen dos sous, tala nova.

Morral roig

E los dits dia los dia prohomens anaren a regoneixer una mallada y mirar dita del morral Roig, la qual es mallada de herbatge y en aque.lla trobaren un ullastre mal esmochat. Smena un sou.

Riba dels abellars

Los sobredits prohomens foren a mirar la riba dels abellars, la qual per lo semblant es de herbatge y en aquella prearen en vint y una carrasqua mal smochades y en un aladern trenta sous. Tala nova.

Banqual tancat

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a regoneixer la mallada del banqual tancat la qual es de herbatge y en ella trobaren tres arbres assocats y fet malñ smochats en tres carrasques y aladerns smena quinze sous.

Mangranera

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a mirar y regoneixer la mallada dita la mangranera y en aquella trobaren un aladern associat. Smena un sou.

En aquell mateix dia los dits prohomens anaren a mirar y regoneixer lo canalis lo qual es mallada de herbatge y en aquella trobaren en x arbres mal smochats vint y set sous de smena. Tala nova a persondes.

Canalis

En aquell mateix dia los dits prohomens anaren a mirar y regoneixer lo canalis lo qual es mallada de herbatge y en aquella trobaren en x arbres mal smochats vint y set sous de smena. Tala nova a persondes.

Lo Cabessola

Los dits dia, los dits prohomens anaren a mirar t regoneixer la Cabessola, la qual es mallada de herbatge la qual trobaren ben tractada.

Cova de la Figuera

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a regoneixer y mirar la mallada dita la Cova de la Figuera la qual per lo semblant es de herbatge en la qual trobaren quatre aladerns mal smochats. Tala de un any a dany de persones. Smena tres sous.

Volteta del barranch del Juglar

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a mirar y regoneixer la mallada nomenada de la Volteta del Barranch del juglarla qual es de herbatge, la qual esta en lo sol del barranch del juglar y trobaren entre matisses y un aladern assocats. Smena cinch sous, tala nova a dany de persones.

Mallada de les Traveres

Los dits prohomens anaren a mirar y regoneixr la mallada nomenada de les Traveres, la qual per lo semblant es de herbatge y aquella trobaren ben tractada.

Mallada de davall de la Cova de la Travera

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a regoneixer la mallada dita de davall de la cova de les traveres la qual per lo semblant es de herbatge y aprearen en una carrasca mals smochada dos sous,tala nova a persones.

Mallada de les Cambrelles

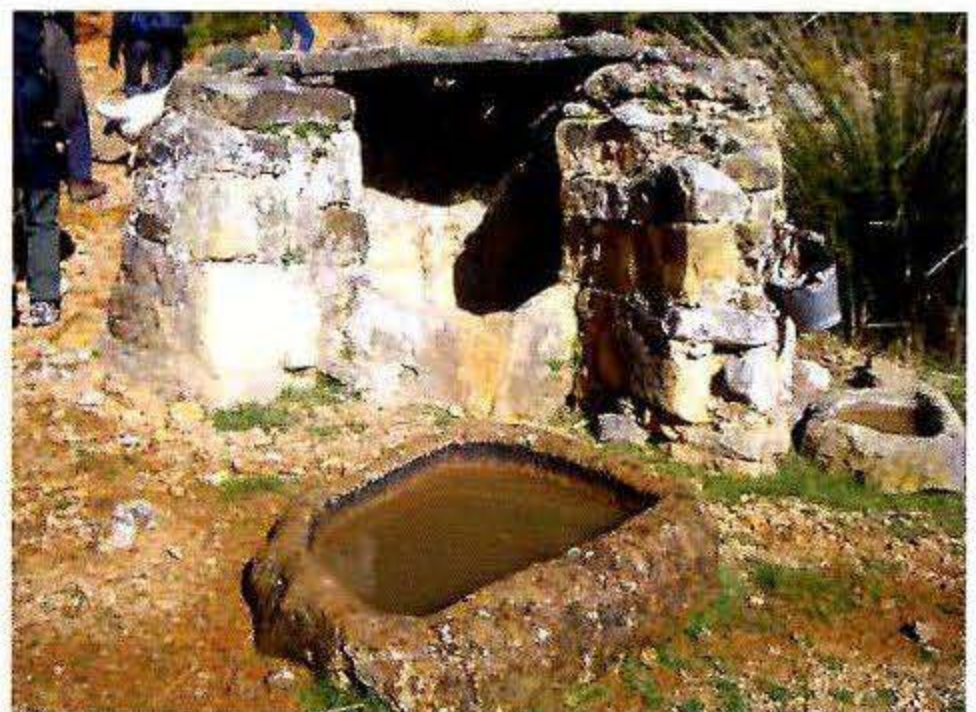
E los dits prohomens anaren a regoneixer y mirar la mallada nomenada de les Cambrelles la qual es mallada de herbatge y en aquella trobaren una carrasca mal smochada dos sous smena tala nova a persones.

Mallada de la caseta de na Golba

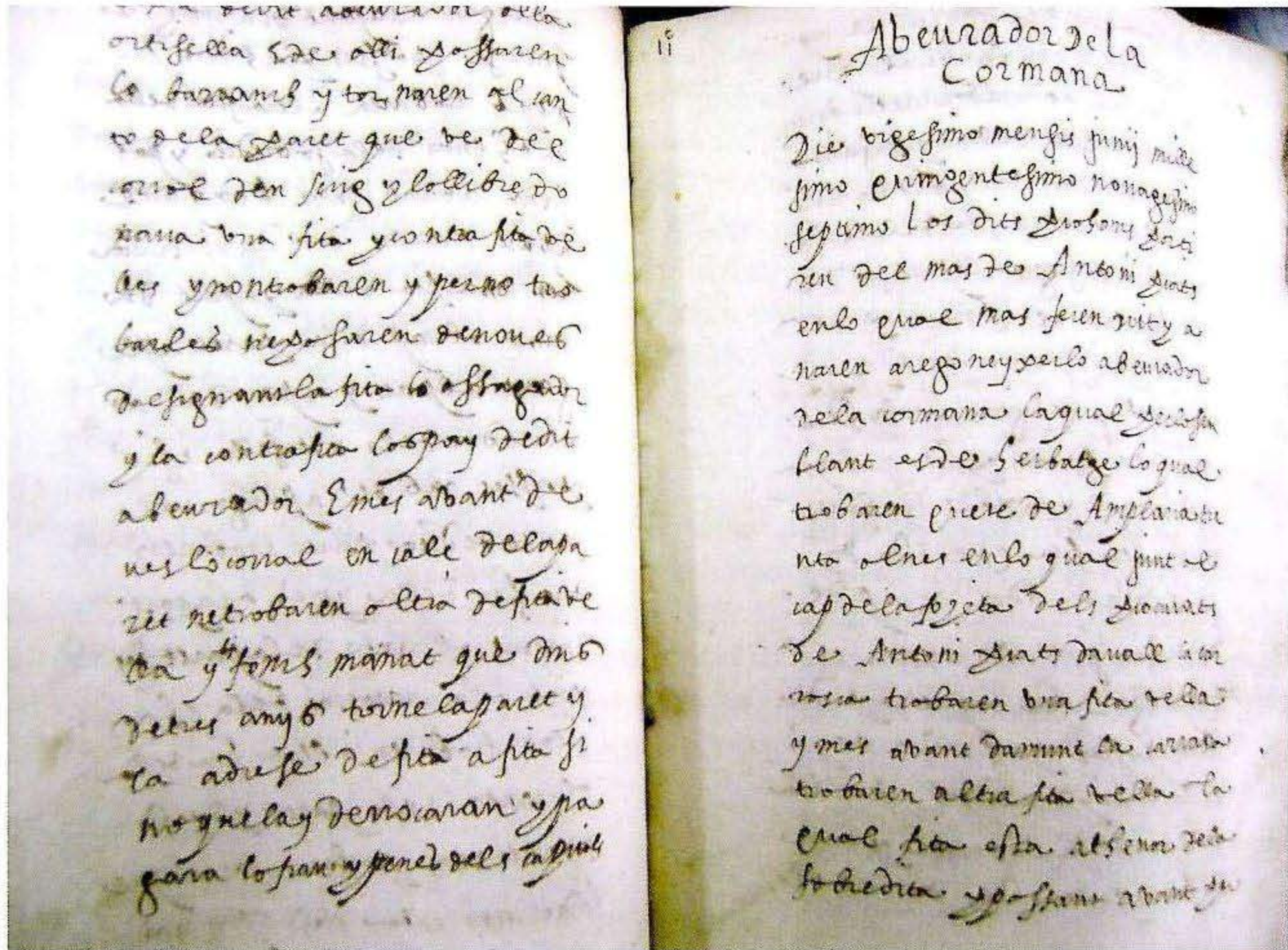
E dit dia los dits prohomens anaren a regoneyxer una mallada dita de la Caseta de Na Golba, la qual es de herbatge y en aquella trobaren quatre carrasques mal smochades. Smena 12 sous. Tala nova a dany de persones.

Font de la Cormana.

Pou de la Garrobera.

Llibre de visures de 1597.

Mallada de la Soterranya del Rebollar

En dit dia los dits prohomens anaren a regoneyxer la mallada de la Soterranya del Rebollar, la qual per lo semblant es de hebatge. La qual trobaren dos rebolls mal smochats. Smena sis sous, tala nova a dany de persones.

Mallada de la Sobalma

E dit dia los sobredits prohomens anaren a regoneyxer un a mallada dita de la Sobalma, la qual trobaren ben tractada.

Abeurador de la Cormana

Die vigesimo, mensis junii, millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

Los dits prohomens partiren del mas de Antoni Prats en lo qual mas feren nit i a naren a regoneixer lo abeurador de la Cormana, la qual per lo semblant es de herbatge lo qual trobaren que te amplaria, ben net al mes junt al cap de la foyeta, dels procuradors de Antoni Prats, davall la carrasca trobaren una fita vella y mes abant damunt la carrasca trobaren altra fita vella, la qual fita esta al menos de la sobredita, avant per junt de la dita foyeta, en cap del ribas del banqual que va dret al abeurador retrobaren altra de fita vella y pujan mes amunt en un ribas trobaren una

fita y contrafita belles la una fita designa la particio de la heretat de Antoni Prats, a la part del abeurador y la contrafita designa com la heretat de Antoni Prats no baja mes avall y també trobaren una altra fita que esta damunt del abeurador, en cap de un ribas junt a un romer, an de aplegar a una roqueta parda, a dos pases per lo mes o menos de la fita y de alli va a ferir a la celleta de la Cormana y entre la fita que esta damunt de la carrasca y la riba en lo prat a la vora del bancal faren una fita nova y alli fou trobat en frau Antoni Prats per lo que llaurava en lo pati del abeurador de herbatge y trobaren que lo pati es molt chiquet y enrunat y delliberaren quel encobraren y feren un bon parell de piques que foren bones.

Cova dels Cocons

En lo mateix dia los dits prohomens anaren a reconeyxer la cova nomenada dels Cocons la qual per lo semblant trobaren ben tractada y trobaren baix lo barranch aball a ma dreta una fita y contrafita a la punta de uns bancals que designa la fita, lo pas de la mallada y la contrafita designa la particio del bancal a la mallada y la entrada y eixida de dita mallada per al pou de la Garrovera a carrec del jurat de Benafigos que quant sia lo temps y bona lluna fare smochar uns ullastres que es vant fer.

Cova llidonera de la Miloca

En los mateix dies, los dits prohomens anaren a regoneixer per y mirar la mallada nomenada Llidonera la qual es de herbatge y aquella trobaren ben tractada y damunt dita mallada trobaren una fita vella la qual designa la entrada de aquella y eixida los cocons la qual esta damunt la carrasca dels bancals damunt los cocons y mes amunt en cap de un bancal damunt de un terror trobaren una fita vella y mes avall a la punta de un bancal al cap del terror a sis pases del dit terror trobaren altra fita vella, mes avant damunt les roquetes antes de aplegar al pou trobaren altra fita vella y junt a la fita feren una creu en un cantal y al collet davall lo mas damunt un ullastre a mig collet trobaren altra fita vella y de alli al dret al cap del terror de la cova dels eguases y tornant alaltra part a lama dreta debes dita cova de la Llidonera mes aball dels barrachs de la carrasca de la edra trobaren una fita en un ribas, mes amunt a cinquanta pases poch mes o menys antes de plegar al bancal sobre lo pou trobaren a laltra fita vella al altre cap del bancal en la part de la celleta trobaren altra fita vella y de ali va a ferir al collet o celleta del cami que va a la pedra tiradora, a ma esquerra en lo collet que gira de lo pouet de ayro fins al pouet en lo collet avall trobaren tres fites belles, que los ullastres tenen necessitat de smochar y donaren ordens al jurat de Benafigos o fassa fer.

Pou de la Garrovera

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a mirar y regoneixer lo pou de la Garrovera, lo qual es de herbatge y aquell trobaren ab bon espay y proheviren que y tornen les piques que seu amportat lo barranc y que se adoben ben adobats y prearen en una carrasca y dos ullastres smochats dos sous tala nova.

Ullastrar davall del pou de la Garrovera

En aquell dia mateix los sobredits prohomens anaren a regoneixer una mallada dita lo Ullastrar davall lo pou de la Garrovera la qual es de herbatge y trobarem sobre un terrer una fita vella y mes aball trobaren una fita en dret del corralet, damunt de un clapisal a la part de ma dreta. e mes avall ne trobaren altra davall lo cami que va a la foya de la Carrasca. e mes avant endret dels casals d'en silla junt a la paret ne trobaren altra. Al sol del collet que entre lo collet en lo barranch y del barranch en fa conforme a les fites tot es antuxa de herbatge lo qual es entrador y exidida per al sobredit pou de la Garrovera.

Rodejador

En lo mateix dia y any los sobredits prohomens anaren a mirar y regoneixer la mallada nomenada del rodejador la qual te entrada y exidida en bona correguda y trobaren una fita vella entre lo corral d'en Ponç ara de Antoni Prats de una mallada y a l'altra part sobre la baceta de ginesa al canto de una paret vella a ma dreta trobaren una fita vella y tot lo demes resta per antuxa de herbatge.

Pou d'en Esteve

En los dits dies, mes e any los dits prohomens anaren a regoneyxer en lo Pou d'en Esteve, lo qual es de herbatge y aquell trobaren ben tractat y trobaren davall dit pou una fita vella y al tenor de aquella faren una nova en lo mateix canalis designat lo pati de dit abeurador y a la part damunt de dit pou en lo dret del barranch trobaren dos fites velles una a cada part trenta pases la una del altra lo qual pou trobaren ab dos piques y bon pany.

Talayola

En aquell dia mateix dits prohomens anaren a regoneixer y mirar una mallada nomenada de la Talayola, la qual es de herbatge y en aquella trobaren cinc oliveres mal smochades, smena sis sous tala nova a dany de persones.

Covallonga

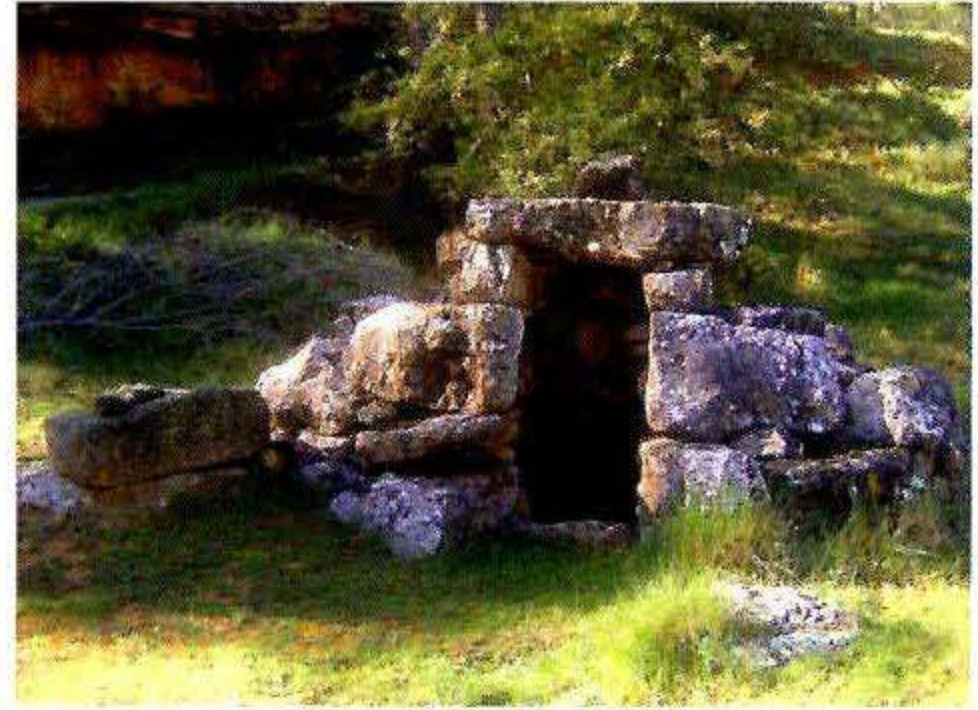
En los dits dia mes e any dits prohomens anaren a regoneixer y mirar una mallada nomenada de la Covallonga la qual es de herbatge y en aquella trobaren deu ullastres mal smochats, smena deu sous y en un ullastre sgarrat y un aladern y una carrasca mal smochada quatre sous, sis diners.

Soterranya del Marfullar

En los dits dia, los dits prohomens anaren a regoneixer y mirar la cova Soterranya la qual per lo semblant es de herbatge del marfullar y trobaren en aquella que bota la terra que es pot procurar y panificar es de herbatgey trobaren llentiscles y tres ullastres mal smochats, smena sis sous, tala nova a persones y ban trobar un corral y aquell ban derrocar.

Font del Marfullà.

Pou d'Esteve.

Ullastrar dels Terrers

En aquell dia mateix, los sobredits prohomens anaren a regoneixer y mirar la mallada que esta davall lo pou del Marfullar nomenada del Ullastrar dels Terrers la qual es mallada de herbatge y aquella trobaren estar maltratada en quatre ullastres mal smochats, smena sis sous y en un aladern y un ullastre asolat deu sous, tala nova a persones.

Pou del Marfullar

En lo mateix dia los sobredits prohomens anaren a mirar y regoneixer lo pou del Marfullar lo qual es abeurador de herbatge, lo qual trobaren segon diu la scriptura antigua y trobaren aquell ben tractat y que tenia de pany seixanta al menos de alrededor y trobaren que la heretat dels Monferrer y tot lo denes es de herbatge y trobaren damunt lo pou una fita vella y mes abant damunt unes roquetes a deu pases poc mes o menys ne trobaren altra de frita vella y passat avant de una olivera a un colze de paredasa antiga o cerrada, ne trobaren altra de fita vella y junt a la fita trobaren una creu adosa potser de la fita en una roqueta denotant la entrada y eyxida del dit abeurador y feren fi a dita regoneysensa del Terme de Benafigos.

A l'arxiu de Culla hem trobat documentació que fa referència a aquestes visures de les mallades, amprius, abeuradors, són els següents.

Documents de Benafigos

- Any 1408 – 8 novembre, any 1444, 21 juliol - Ple manat davant la Cort del mestre de Montesa, per qüestió de la devesa d'en Codorniu. 75 FF. Sig IV-26.
- Any 1508 – 23 de març - Maset d'en Monçó (terme de Benafigos). Carta de la visura de la devesa de la Redona de Benafigos, feta pels missatgers de tots els llocs de la Tinença de Culla (perg. original 174, Sig A-28).
- Any 1528 – 15 de maig - Visura dels termes de Benafigos, Atzeneta i la Torre d'en Besora. 24 ff. Sig. VI-2.